

De universele verantwoordelijkheid van ieder mens Samdhong Rinpoche

Professor Samdhong Rinpoche is de voormalige directeur van het Centrale Instituut voor Hogere Tibetaanse Studies, in Sarnath, Varanasi, India.

Inleiding

Ik wil met u mijn gedachten delen over huidige alledaagse menselijke problemen die de mensheid ervan weerhouden om zichzelf spiritueel te ontwikkelen. De meeste mensen zijn slaven geworden van hun economische en financiële overwegingen en missen de vrijheid om na te denken over hun verantwoordelijkheid en hun vermogens om zo te handelen dat ze een hoger ontwikkelingsniveau bereiken. Hoewel veel van mijn woorden vanuit het boeddhisme komen, is het onderwerp van dit gesprek geen boeddhistische lering of gebracht vanuit een bepaalde religieuze achtergrond. Het gaat over gewone menselijke problemen waarover we kunnen nadenken en die we gezamenlijk kunnen onderzoeken.

Volgens de boeddhistische traditie manifesteert het universum zich zowel door de collectieve, als door individuele karmische kracht van al zijn levende wezens. Gunstige karmische kracht schept vormen die in harmonie zijn met het levensproces, en het levende universum schept een niet-levend universum dat daarop is afgestemd (in tune). Deze positieve karmische kracht heeft het vermogen om vormen die niet in harmonie zijn met het universum om te zetten in vormen die wel daarmee in harmonie zijn.

In het proces van ontstaan, groei en volwassen leven van een individuele planeet bestaat een samenhang tussen de levende vormen ervan en haar eigen natuur. Dit noemen we 'het gouden tijdperk' of 'satya yuga'.

Na een bepaalde tijd vermindert de positieve karmische kracht en wordt een negatieve en niet-samenhangende karmische kracht sterker, wat leidt tot conflicten en tegenstellingen tussen levende en niet-levende wezens. Dat maakt dat die wezens en de planeet zelf niet meer in overeenstemming zijn met het universum, en dat leidt tot achteruitgang en totale vernietiging ervan: dit wordt 'het tijdperk van verval' of 'kali yuga' genoemd.

De planeet aarde

Vandaag de dag lijdt deze kleine planeet aarde aan een gebrek aan coherentie, met conflicten als resultaat, en de levende wezens op deze aarde worden blootgesteld aan mateloze ellende en angst. Dit komt voornamelijk door de collectieve negatieve kracht van levende wezens, die niet positief te verbeteren of bij te sturen is. We kunnen echter niet wachten op de transformatie van de collectieve karmische kracht van de samenleving als geheel om de problemen op te lossen waarmee we in ons dagelijks leven geconfronteerd worden. Daarom zouden we ons veeleer kunnen richten op een individuele benadering dan op een collectieve, om onszelf en de wereld als geheel te regenereren.

In de huidige situatie is de methode van het **'uit de stroom stappen'** het enig praktische en doelmotiverende voor het individu. Wanneer een krachtige vloedstroom iemand meesleurt kan hij misschien niet de vloed stoppen of omkeren, maar hij heeft wel de vrijheid, het vermogen en misschien de verantwoordelijkheid om naar de kust te zwemmen en zich zo uit de stroom los te maken. Zodra een individu in staat is dit te doen, zou hij of zij vele anderen kunnen helpen en redden. Vandaag de dag zou ieder van ons individueel uit de stroom van de moderne wereld kunnen stappen en zijn of haar individuele verantwoordelijkheid vervullen.

Op dit ogenblik lijkt er geen oplossing te zijn voor de talloze problemen waarmee onze planeet en haar levende wezens worstelen. Mahatma Gandhi, de wereldlijke heilige uit India, zei terecht dat onze problemen het rechtstreekse gevolg zijn van de moderne samenleving met haar materialisme en hebzucht. Onder de hedendaagse denkers en spirituele leiders die ik ontmoette, is hij de enige die de visie en de moed had om deze vloek van de moderne tijd openlijk af te keuren.

De wereld staat voor vijf grote uitdagingen

1. Ongecontroleerde groei van de menselijke bevolking, in het bijzonder in de zogenaamde derde wereld landen.
2. De steeds groter wordende economische ongelijkheid tussen de rijken en de armen.
3. Geweld en martelingen, oorlogen en oorlogsdreiging, vele vormen van terrorisme, steeds verder toenemend gebruik van massavernietigingswapens, en de nasleep van oorlogen.
4. Achteruitgang van het milieu, zoals de opwarming van de aarde, schade aan de ozonlaag, steeds schaarser wordend schoon water en schone lucht, basisbehoeften voor het in stand houden van levenssystemen.
5. Ten slotte, last but not least, culturele en religieuze onverdraagzaamheid. Religie, die de bron van heil en geluk zou kunnen zijn, wordt tot een bron van conflict en verdeeldheid gemaakt.

Iedereen kent deze problemen, omdat we er zelf dagelijks mee te maken hebben. Ze vormen allemaal een uitdaging die de vrede, het geluk en het welzijn van levende wezens bedreigen, wat uiteindelijk kan leiden tot de totale verwoesting van die wezens en van de aarde.

Zoals al eerder werd gezegd zouden zowel collectieve als individuele negatieve karmische krachten de ultieme oorzaak van deze problemen kunnen zijn; maar de directe omstandigheden die het de ultieme oorzaak vergemakkelijken om haar gevolgen ten volle te ontwikkelen en tot wasdom te brengen, schuilen in de zogenaamde moderne, ultramoderne en postmoderne beschaving of, juister geformuleerd, de terneergang van beschaving, op grond van wetenschap en technologie.

De ontwikkeling van de moderne wetenschap en technologie heeft aan een select gedeelte van de mensheid twee heilloze vermogens zonder weerga verschaft:

1. De productie van overbodige goederen, die datgene wat mensen werkelijk nodig hebben, verre te boven gaat.
2. Het monopolie over een dergelijke productie in de vorm van kapitaal of zogenaamde technologische kennis.

Deze twee vermogens hebben de weg geëffend voor enkelen om rijkdom te vergaren en de natuur en levende wezens, zonder onderscheid en bij voortdurend, te exploiteren. Enkele niet-verlichte, machthongerige individuen buiten deze vermogens uit, ongeacht hun politieke ideologie en sociale systeem. Het ophopen van hun rijkdom door deze enkelen is gemakkelijker geworden, en het natuurlijke proces van gelijke verdeling, op basis van iemands eigen vermogen om te produceren, is volledig verwoest. Mensen zijn geleidelijk voor allerlei zaken afhankelijk van anderen geworden. Hierdoor is de waardigheid van arbeid en de wil om fysiek werk te doen afgenomen. Geïndustrialiseerde massaproductie van goederen vereist afnemers, en het creëren van een markt is daarvan het logische gevolg. Gewiekste producenten vinden het handig om negatieve gevoelens van de mensheid tot hun eigen voordeel te benutten, bijvoorbeeld het verlangen naar fysiek comfort, de aantrekkingskracht van het droombeeld van vrije tijd, het terugschrikken voor fysieke arbeid, kortom de directe uitingen van gehechtheid (*raga*) en verlangen (*trishna*).

De basis voor het eindeloos vermeerder van gehechtheden en verlangens ligt in de moderne opvoeding en in de moderne sociale structuur die mensen indoctrineert om van jongs af aan te wedijveren: het scheidt haat (*dvesha*) in allerlei vormen. Competitie betekent niets anders dan *het triomferen van het ik over anderen*, en dat is niets anders dan egoïsme en onverschilligheid jegens anderen. Competitie kan dus nooit vrij of eerlijk zijn. Vanuit boeddhistisch perspectief is competitie immoreel en is het één van de slechts mogelijke menselijk gedragingen. Om werkelijk eerlijk te zijn zou gelijkheid voorop dienen te staan, zodat niemand concurreert om zijn eigen nederlaag te vermijden, of juist om anderen te laten winnen.

Wat hebben we werkelijk nodig?

In de wereld van vandaag hebben we het vermogen verloren om te onderscheiden wat we werkelijk nodig hebben en wat niet, wat goed is en wat kwaad. Producenten bepalen wat goed voor ons zou zijn en zij vertellen ons wat onze behoeften zijn – en dat ook nog op onze kosten. Om het in hedendaagse bewoordingen uit te drukken: dit is een schending van ons recht op zelfbestemming. We zijn in principe vrij om zelf te bepalen wat we werkelijk nodig hebben en wat overbodig is, maar dat recht is ons ontnomen. Ons wordt wijsgemaakt dat we twaalf paar schoenen en zestien pakken nodig hebben om ons in de huidige maatschappij te bewegen en onze sociale status te behouden.

Als iemand rijkdom verzamelt voor onnodige consumptie, dan impliceert dat noodzakelijkerwijs dat hij pakt van het deel dat aan anderen toekomt: hij is dan niets anders dan een ordinaire dief. Het lijkt voor zo iemand onmogelijk om een juiste manier van leven in de praktijk te brengen. Als je niet in staat bent rijkdom te vergaren kun je, naar die moderne maatstaven, namelijk geen 'waardig leven' leiden: dan wordt je gerangschikt onder degenen die onder de armoedegrens leven, en voor wie meer steun, meer ontwikkelingsfondsen en meer werkgelegenheid dient te worden gevonden.

Daarom is, volgens de voorwaarden en bepalingen die de Wereldbank, het Internationale Monetaire Fonds, de Wereldhandelsorganisatie of de regeringen van zogenaamd ontwikkelde landen hebben vastgesteld, steeds meer hulp nodig, meer leningen, en meer overdracht van technische know-how. Zo zullen de landen van de derde wereld altijd belast worden met de last van die hulp, en met schulden die leiden tot verlies van hun politieke en culturele onafhankelijkheid.

Het moderne economische systeem ontnemt ons niet alleen onze wijsheid en ons onderscheidingsvermogen, maar berooft ons ook van ons gevoel van waardigheid en respect. Vandaag de dag zijn de meeste goedopgeleide jonge mensen niet in staat te bedenken hoe ze hun eigen baas en zelfvoorzienend kunnen zijn. Ze zoeken allemaal naar werk, willen iemands knecht zijn en worden loonslaven in de macht van enkele kapitalisten. In de huidige tijd worden geopolitiek en sociaaleconomische systemen geheel en al bestuurd door één enkele factor, namelijk de markteconomie. Politieke en sociale idealen, zoals democratie, mensenrechten, culturele verscheidenheid en gewetensvrijheid zijn slechts holle woorden geworden, alleen als versiering of als metafoor gebruikt en, zo nodig, als lippendienst beleden. Aan het politieke kolonialisme uit het verleden kwam een einde door het ontwaken van mensen die gedurende de laatste eeuwen aan zo'n overheersing onderworpen waren. Tegenwoordig is sprake van economische kolonisatie, wat veel gevaarlijker is. Aan politieke bezetting kan in een paar dagen een eind gemaakt worden, maar er zijn verscheidene decennia, of zelfs eeuwen nodig om te herstellen van economische overheersing, gesteld dat de kans überhaupt bestaat om opnieuw economische vrijheid te verwerven.

Aangezien economische prioriteiten in het huidige tijdsbestek sterker zijn dan alle andere, maakt dit een mens egocentrisch, gewelddadig en verstoken van ieder moreel en ethisch besef. Negatieve invloeden maken dat mensen egogericht en geldbelust worden. Moderne leefgewoonten hebben de spirituele neigingen van de meeste mensen te gronde gericht en heeft hen ongodsdienstig gemaakt. De essentie van religie is veronachtzaamd, en religie en religieuze instellingen worden misbruikt om egoïsme, haat, intolerantie en conflicten te vergroten en te versterken. De meeste mensen denken dat spiritualiteit, ethiek en zedelijke beginselen hinderpalen zijn op het pad naar ontwikkeling en materiële vooruitgang. Velen zeggen openlijk 'religie is vergif', wanneer het om vooruitgang gaat. Een heel kleine minderheid is het misschien niet helemaal eens met wat hierboven gezegd is, maar als makke schapen roepen ze dat ze, puur om te overleven, niet anders kunnen doen dan compromissen sluiten.

Wat kunnen we doen?

Als wijsheid en moed om je te weer te stellen tegen het kwaad ontbreekt, is de natuurlijke vraag: 'Wat kunnen we dan doen?'. Dit is een zeer belangrijke vraag. Hier breng ik de uitspraak van de Tathagata in herinnering: *Iedereen is zijn eigen Meester; wie anders kan de Meester zijn? (atta hi attano natho, ko hi natho paro siya)*.

Dit komt overeen met Gandhi's principe van individuele satyagraha (*Ganesha*: waarheid zoeken) dat mij inspireerde om elk mens afzonderlijk aan te bevelen uit de materialistische moderne levensstijl met zijn excessieve en immorele consumptiepatroon te stappen, en zich bewust te worden van de eigen individuele verantwoordelijkheid voor het universele welzijn. Het macro-universum is opgebouwd uit de micro-universa van individuele mensen, en alles wat iemand doet is belangrijk voor, en heeft een effect op het universum. Daarom kan, door zich individueel los te maken van het kwade, een onharmonisch universum in harmonie gebracht worden, en kan een planeet die niet in overeenstemming is met het universum haar harmonie ermee hervinden.

Enkele praktische tips kun je halen uit **het nobele achtvoudige pad** van de Boeddha. Dit pad is niet alleen bedoeld voor spirituele verheffing, maar ook voor het op de juiste wijze leven, voor het scheppen van een samenhangende en geweldloze samenleving. Daardoor wordt spiritualiteit bevorderd.

De **eerste stap** is het hebben van het juiste inzicht, een duidelijk zien van de huidige materialistische en egoïstische samenleving met haar tekortkomingen, en ook een visie op hoe je jezelf ervan kan losmaken.

Als je een dergelijke visie hebt ontwikkeld, is een juist onderscheidingsvermogen de logische **tweede stap**. Begin met een niet-gewelddadige, niet consumptiegerichte en door zelfbeheersing gestuurde wijze van leven, daarbij alle ongemakken en ontberingen voor lief nemend en verdragend, inclusief fysieke pijn die zich gaandeweg voordoet of door negatieve krachten wordt toegebracht.

De **derde stap** zou zijn er onbevreesd over te spreken. De eerste twee stappen hebben betrekking op het individu. Ze te delen met medemensen betekent dat je je visie en vastberadenheid kenbaar maakt door op de juiste wijze te spreken. Als je niet spreekt over de kwalen van onze gewelddadige samenleving, zou men je kunnen beschouwen als medeplichtig eraan.

De **vierde stap** zou zijn je inspanningen te versterken en duurzaam te maken. Luiheid en zorgeloosheid zouden de inspanning om juist te leven niet mogen beletten, zeker niet in deze tijd. Juist leven vraagt een grote inspanning. Anders kun je gemakkelijk door kwade krachten worden meegesleurd.

De **vijfde en belangrijkste stap** is het juiste levensonderhoud. Dat is de fundamentele daad van 'eruit stappen' en het werkelijke dragen van universele verantwoordelijkheid, op individueel niveau. Het is vandaag de dag buitengewoon moeilijk om op de juiste wijze en onbedorven in je levensonderhoud te voorzien. Het praktische onderricht door Mahatma Gandhi van 'zelfvoorzienend zijn' en de principes van 'village self-rule' lokaal zelfbestuur zijn, zoals ik het zie, het enige antwoord op de huidige, consumptiegerichte levenswijze.

De **zesde stap** is het juiste denkvermogen te scherpen. In de wereld van vandaag zijn geweld en oneerlijkheid de norm. Zonder juist denken kan iemand in de val van het materialisme trappen, zonder het in de gaten te hebben.

De **zevende en achtste stap**, namelijk juiste concentratie en juist handelen, zijn eveneens voortdurend vereist voor een niet-gewelddadige levenswijze.

Kort gezegd kun je, als je het nobele achtvoudige pad in praktijk brengt, loskomen uit het huidige ongezonde levenspatroon, en een voorbeeldig leven leiden. Misschien kunnen wij, als individuen, op deze manier 'uitstappen' en onze universele verantwoordelijkheid vervullen.

De dagelijkse praktijk

We kunnen de volgende suggesties in praktijk brengen om tot een spiritueel of religieus denkvermogen te komen, een omzetting of transformatie van het denkvermogen:

1. Wees op je hoede voor de onverdienstelijke kanten van de moderne samenleving als geheel, met haar directe, indirecte en gestructureerde gewelddadigheid en uitbuiting. Dit is juist inzicht.
2. Wees vastberaden om je niet te verbinden met, en om los te blijven van deze hebzuchtige en egoïstische levenswijze, ondanks ongemakken en moeilijkheden. Dit is juiste besluitvaardigheid.
3. Verminder je behoeften tot het minimale basisniveau en vermijd iedere verspilling van grondstoffen. Mahatma Gandhi zei terecht dat Moeder Aarde kan voorzien in de behoeften van iedereen, maar nooit de hebzucht van iedereen kan bevredigen (*The world has enough for everyone's need, but not enough for everyone's greed*).

4. Zie af van moderne welvaartsnormen en aanvaard selectief wat geschikt is om uiteindelijk geheel en al verworpen te worden. Deze selectie heeft ook betrekking op communicatiemiddelen, reizen, computers en andere kleinere kwaden zonder welke je in de moderne wereld niet zou kunnen functioneren.
5. Kies voor de nieuwste en meest passende technologie en de middelen en methoden om tot een duurzame consumptie te komen.
6. Kweek een zuiver spiritueel denkvermogen dat in staat is het individu en daarmee zijn universum te transformeren. Dat is het uiteindelijke doel van het menselijk leven. Dit houdt niet per se in dat je een bekende religieuze traditie volgt. Ook een 'niet-gelovige', iemand die geen bepaalde religieuze traditie volgt, kan een religieus denkvermogen hebben.

Tegenwoordig zijn zelfs mensen die zich erop beroepen een autoriteit op het gebied van religieuze tradities te zijn heel aards en onwaarachtig geworden, bedorven door allerlei negatieve emoties. Het beoefenen van een religieuze traditie is geritualiseerd en geïnstitutionaliseerd, en om die reden verwierp J. Krishnamurti consequent elke traditie. Hij verwierp niet de *essentie* van tradities, maar alleen de overheersende traditie.

In een korte verklaring vat Krishnaji het totaal van religieus onderricht samen: *Religie is iets dat alles omvat, het sluit niet uit. Een religieus denkvermogen kent geen nationaliteit. Het is niet provinciaal; het behoort niet tot welke bepaalde georganiseerde groep dan ook. Het is niet het resultaat van tienduizend of tweeduizend jaar van propaganda. Het kent geen dogma, geen geloof. Het is een denkvermogen dat zich van feit naar feit beweegt. Het is een denkvermogen dat de gehele kwaliteit van denken begrijpt – niet alleen het voor de hand liggende, oppervlakkige denken, het geschoolde denken, maar ook het ongeschoolde denken, het in het diepste wezen onbewuste denken en onbewuste motieven. Wanneer een denkvermogen het totaal van iets onderzoekt, wanneer het door dat onderzoeken beseft wat onwaar is, dat terzijde legt omdat het onjuist is, dan brengt het totaal van die verloochening een nieuwe kwaliteit in dat denkvermogen tot stand, en dat is religieus, dat is revolutionair.*

De zin *Het is een denkvermogen dat zich van feit naar feit beweegt* is heel belangrijk. We herhalen het motto van de Theosophical Society: *Geen religie hoger dan Waarheid*, maar in het werkelijke leven zijn we vaak gevangen in één of andere religie. Het ontkennen van onwaarheid en het verwezenlijken van waarheid, wat een omwenteling of transformatie teweeg brengt, *dat* is in wezen een religieus denkvermogen. Laten we trachten zo'n denkvermogen te ontwikkelen, voor het welzijn van alle levende wezens.

Een bewerking van het artikel *An Individual's Universal Responsibility* uit: *The Theosophist*, van mei 2001 en januari 2016

Vertaling: Louis Geertman